

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ג

שם השיעור - וכי ידיו של משה עושות מלחמה?

שם המרצה (כתובת דוא"ל) – חכם ד"ר חזי כהן hhcohen4@gmail.com

וכי ידיו של משה עושות מלחמה?

1. רש"י שמות פרק יז

(יא) כאשר ירים משה ידו - וכי ידיו של משה נוצחות היו המלחמה וכו' כדאיתא בראש השנה:

(יב) וידי משה כבדים - בשביל שנתעצל במצוה ומנה אחר תחתיו, נתייקרו ידיו:

אבן וישימו תחתיו - ולא ישב לו על כר וכסת. אמר ישראל שרויין בצער, אף אני אהיה עמהם בצער:

ויהי ידיו אמונה - ויהי משה ידיו באמונה פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה:

עד בא השמש - שהיו עמלקים מחשבין את השעות באצטרולוגיאה באיזו שעה הם נוצחים, והעמיד להם משה חמה

וערבב את השעות:

(יד) ושים באזני יהושע - המכניס את ישראל לארץ, שיצוה את ישראל לשלם לו את גמולו, כאן נרמז לו למשה

שיהושע מכניס את ישראל לארץ:

(טו) ה' נסי - הקדוש ברוך הוא עשה לנו כאן נס גדול, לא שהמזבח קרוי ה', אלא המזכיר שמו של מזבח זוכר את

הנס שעשה המקום, ה' הוא נס שלנו:

2. משנה מסכת ראש השנה פרק ג משנה ח

וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה

ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים ואם לאו היו נופלין...

3. אבן עזרא שמות פרק יז

(ט) ומטה האלהים בידי שארים בו ידי להתפלל:

(יא) והיה. יש אומרים, כי הרמת ידו כאשר במלחמה מי שבידו הנס, ואילו היה כן מרים אותו אהרן או חור, או

יעמידוהו במקום גבוה בהר שיראה עומד, והנכון מה שאמרו קדמונינו:

(יב) וידי משה. ידענו, כי אין כח באדם להרים ידיו יום שלם, ואפילו שעות מועטות, ואף כי עד בא השמש.

(יד) כתב זאת זכרון בספר זו הפרשה בשנת הארבעים נאמרה...

4. רשב"ם שמות פרק יז

(יא) כאשר ירים משה ידו - והמטה:

וגבר ישראל - שכן דרך ערכי מלחמה כל זמן שרואים הרמת ניסם, קונפנון ב"ל הן מתגברין, וכשהוא מושלך רגילין

לנוס ולהנצח:

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ג

5. רמב"ן שמות פרק יז

(ט) והטעם שצוה משה את יהושע להלחם בעמלק, בעבור שיתפלל הוא בנשיאות כפים על ראש הגבעה, ועלה שם כדי שיראה את ישראל הנלחמים וישים עינו עליהם לטובה, וגם הם יראו אותו פורש כפיו השמימה ומרבה בתפלה ויבטחו בו ויוסיפו אומץ וגבורה:

... ואם כן יהיה טעם "ומטה האלהים ביד" לומר כי כאשר עלה על ראש הגבעה וראה את עמלק נטה ידו במטה להביא עליהם מכות דבר וחרב ואבדן, כענין הנאמר ביהושע נטה בכידון אשר בידך אל העי כי בידך אתננה (יהושע ח יח), כי בעת היותו מתפלל וכפיו פרושות השמים לא יתפוש בידו דבר.

6. גיוון בתיאור השימוש במטה

א. צווי על הרמת יד – בביצוע תיאור הרמת מטה

(ט' כב) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה נְטֵה אֶת יָדְךָ עַל הַשָּׁמַיִם וְיִהְיֶה בְרֶד...

(כג) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת מִטְּהוֹ עַל הַשָּׁמַיִם וְה' נָתַן קֶלֶת וּבָרַד

ב. צווי על יד ומטה – בביצוע תיאור רק אחד מהם

• (ז' יט) קַח מִטְּף וּנְטֵה יָדְךָ עַל מִיַּמֵי מִצְרַיִם

(כ) וַיַּעֲשׂוּ כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וַיָּרֶם בְּמִטְּהוֹ וַיָּד אֶת הַמַּיִם

• (ח' א) נְטֵה אֶת יָדְךָ בְּמִטְּף עַל הַנְּהָרֹת

(ב) וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת יָדוֹ עַל מִיַּמֵי מִצְרַיִם

ג. צווי על אחד מהם – בביצוע תיאור של שניהם

(ח' יב) נְטֵה אֶת מִטְּף וְהָד אֶת עֶפְרַיִם הָאֲרָץ

(יג) וַיַּעֲשׂוּ כֵן וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת יָדוֹ בְּמִטְּהוֹ וַיָּד אֶת עֶפְרַיִם הָאֲרָץ?

7. מטה – ידו של משה – יד ה' בסיפור עמלק

מטה - (ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנוּ אַנְשִׁים וְצֵא הַלְחָם בְּעַמְלֵק מִחַר אֲנָכִי נֹצֵב עַל רֹאשׁ הַגְּבֻעָה וּמִטְּהוֹ הָאֱלֹהִים בְּיָדִי:

ידו של משה - (יא) וְהָיָה כְּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכֹאֲשֶׁר יִנִּיחַ יָדוֹ וְגָבַר עַמְלֵק: (יב) וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ אֲבָן וַיִּשְׂמִימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזָּה אֶחָד וּמִזָּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֲמוּנָה עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ:

יד ה' - (טו) וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נְסִי: (טז) וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל כַּסְּיָה מְלַחֶמָה לָהּ בְּעַמְלֵק מִדָּר דָּר:

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ג

8. מטה – ידו של משה – יד ה' בקריעת ים סוף (שמות י"ד)

מטה ויד – (טז) ואתה הרים את מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו
ידו של משה – (כא) ויט משה את ידו על הים ... (כו) ויאמר ה' אל משה נטה את ידך על הים וישבו המים על מצרים
על רכבו ועל פרשיו: (כז) ויט משה את ידו על הים וישב הים לפניו בקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער ה' את
מצרים בתוף הים:
יד ה' – (ל) ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים: (לא) וירא ישראל
את היד הגדלה אשר עשה ה' במצרים ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו:

9. מבנה כיאסטי של המילה המנחה: יד \ הרב י"צ רימון

מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלהים בידי
והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל
וכאשר יניח ידו וגבר עמלק:

ידי משה כבדים

ואהרן וחור תמכו בידי מזה אחד ומזה אחד
ויהי ידיו אמונה עד בא השמש:
ויאמר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדר דר:

10. שמות פרק יז

(ח) ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידם: (ט) ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אנכי
נצב על ראש הגבעה ומטה האלהים בידי: (י) ויעש יהושע כאשר אמר לו משה להלחם בעמלק ומשה אהרן וחור עלו
ראש הגבעה: (יא) והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק: (יב) וידי משה כבדים ויקחו
אבן וישומו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידי מזה אחד ומזה אחד ויהי ידיו אמונה עד בא השמש: (יג) ויחלש
יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב:
(יד) ויאמר ה' אל משה כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמתה את זכר עמלק מתחת השמים: (טו)
ויבן משה מזבח ויקרא שמו ה' נסי: (טז) ויאמר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדר דר:

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ג

11. יהושע פרק ח

(יח) וַיֹּאמֶר ה' אֵל יְהוֹשֻׁעַ נְטֵה בְּכִידוֹן אֲשֶׁר בְּיָדְךָ אֶל הָעֵי כִי בְיָדְךָ אֶתְנַנֶּה וַיֵּט יְהוֹשֻׁעַ בְּכִידוֹן אֲשֶׁר בְּיָדוֹ אֶל הָעִיר: (יט) וְהֵאֱרַב קָם מִהֶרָה מִמְּקוֹמוֹ וַיְרוּצוּ כְנֻטוֹת יָדוֹ וַיָּבֵאוּ הָעִיר וַיִּלְכְּדוּהָ וַיִּמְהָרוּ וַיִּצְיִתוּ אֶת הָעִיר בָּאֵשׁ:

12. סיפור עמלק וסיפור יתרו – הדומה והשונה

א. זרים הבאים למפגש עם ישראל: הראשון למלחמה והשני לשלום

(י"ז ח) וַיָּבֵא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִם:

(י"ח ה) וַיָּבֵא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה (ז) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקִרְאֵת חֹתְנֹו... וַיִּשְׁאַלוּ אֵיךְ לָרְעוּהוּ לְשָׁלוֹם

ב. בחירת אנשים: על מנת להתעמת עם עמלק או על פי עצת יתרו

(י"ז ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנוּ אַנְשִׁים וַצֵּא הַלָּחֶם בְּעֲמֶלֶק מִחֶר...:

(י"ח כה) וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי חֵיל מִכָּל יִשְׂרָאֵל

ג. ציות מלא: של יהושע למשה ושל משה ליתרו

(י"ז י) וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כְּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֶם בְּעֲמֶלֶק

(י"ח כד) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתְנֹו וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמַר:

ד. השורש כב"ד כתיאור מוגבלותו של משה

(י"ז יב) וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבָדִים

(י"ח יח) כִּי כָבֵד מִמֶּךָ הַדָּבָר לֹא תוּכַל עֲשׂוֹהוּ לְבַדְּךָ:

ה. השורש נצ"ב: בשני הסיפורים לתיאור תוכניתו של משה שהסתבכה

(י"ז ט) מִחֶר אֲנֹכִי נֹצֵב עַל רֹאשׁ הַגְּבָעָה וּמִטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי

(י"ח יד) מִדֹּעַ אֶתָּה יוֹשֵׁב לְבַדְּךָ וְכָל הָעָם נֹצֵב עֲלֶיךָ מִן בְּקָר עַד עֶרֶב: